

Mütareke İstanbul'unun Hüzünlü Tanığı: Mithat Cemal Kuntay

Edebiyatımız ve özellikle romanımız –diğer pek çok alanda da varlığı iddia edilebileceği gibi- Osmanlı'nın son dönemlerinden yoğun şekilde etkilenmiştir. Başlangıcı bir anlamda tezli roman olarak niteleyebileceğimiz örneklere dayanan roman türü, gün geçtikçe yetkin yazarların elinde bugün dahi zevkle okunan eserlerle gelişmiştir. Bu romanların pek çoğu bir anlamda dekadans olarak da nitelenebilecek yüzyıl dönemeçlerinin tesiri altındadır.

Hem Osmanlı'yı hem de cumhuriyetin ilk dönemlerini yaşayan yazarlar içinse bu yaşanmışlık bir anlamda sonsuz bir kaynaktır. Dönemlerinin sosyolojik tespitlerine ve yine bu dönemlere yönelik eleştirilerine romanları üzerinden ulaştığımız pek çok yazar vardır. Bu yazarlardan biri de şüphesiz ki bir başyapıt olan "Üç İstanbul" romanının sahibi Mithat Cemal Kuntay'dır.

Mithat Cemal Kuntay 1885 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1956 yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Edebiyat yaşamına şiirle başlayan Kuntay'ın, biyografileri ve bir de romanı mevcuttur. Şiirlerinde kahramanlık ve vatan sevgisi gibi konuları ele almasının yanı sıra içinde benim de pek sevdiğim 'Talihim gülmemişse kendi bilir, bana âlemde sade siz gülünüz' dizelerinin de geçtiği "O Kadına" gibi müthiş lirik şiirleri de vardır.

İstanbul'da okuyan Kuntay, hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra bir süre avukatlık yaptı ve aynı zamanda gazetecilikle ilgilendi. Edebiyata olan ilgisi genç yaşlarda başladı ve dönemin önemli edebiyat çevrelerinde yer aldı.

Mithat Cemal Kuntay, edebiyat dünyasında "Üç İstanbul" adlı romanıyla tanınır. Bu roman, İstanbul'un üç farklı dönemi olan Abdülhamit, İttihat ve Terakki, ve Mütareke dönemlerini anlatır. Roman, dönemin siyasi, sosyal ve kültürel atmosferini çarpıcı bir şekilde yansıtır.

Kuntay, aynı zamanda bir şair olarak da dikkat çeker. Şiirlerinde millî duyguları ve tarihsel temaları işler. Millî Mücadele yıllarında yazdığı şiirlerle bu dönemin ruhunu yansıtan eserler bırakmıştır.

Devletin çeşitli kademelerinde bulunmuş, siyasete atılmayı denemiş (1950 seçimlerinde milletvekili adayı olmuş fakat seçilememiştir) ve bence en önemlisi kendisini şaşılacak derecede geliştirmiştir. Tıpkı Tanpınar gibi o da Fransızca'yı kendi gayretleriyle öğrenmiştir.

Mithat Cemal Kuntay'ı bugün önemli kılan eserlerinin başında şüphesiz ki tek romanı olan "Üç İstanbul" gelir. 1938 yılında yayımlanan kitap, Fethi Naci'nin tabiriyle bir "görgü tanıklığı"dır. Kuntay bir kısmına bizzat şahit olduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun son elli yılını anlatır bu eserinde. Roman İkinci Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerini ve bu üç dönemdeki toplum yapısını işler. Mithat Cemal Kuntay (bir kısmını kendi çevresinden tanıdığı karakterlerle birlikte) oldukça kalabalık bir kadroya yer vermiştir bu romanında. Bu kalabalık kadro okur için metnin okunması sürecinde zorluklar çıkarsa da metnin bize sundukları, yazarın tespitleri bu zorluklara katlanmayı gerekli kılar adeta. Özellikle Mithat Cemal Kuntay'ın dili, dilin imkânlarına yaslanması, ince mizahı ve –naçizane- muadiline Tanpınar'da rastladığım üslubu okuru metnin içinde kaybolmaya iter.

Oldukça hacimli bir eser olan Üç İstanbul romanını, barındırdığı kalabalık şahıs kadrosu ve irdelediği tarihi dönemlerinin uzunluğu nedeniyle özetlemek pek kolay değil. Ama metnin merkezini Adnan karakterinin oluşturduğunu, onun bir anlamda her devrin adamı olması hasebiyle yükselişini ve düşüşünü ele aldığını söylemek ve Süheyla ve bilhassa Belkıs'la olan gönül münasebetlerinin metin için ana unsurlardan olduğunu söylemek mümkündür.

Roman, Abdülhamit'in istibdat döneminde başlar ve Millî Mücadele döneminde son bulur. Eser boyunca başroldeki Adnan'la birlikte İstanbul da ikinci bir kahraman gibi bize eşlik eder. Tıpkı Tanpınar'ın Huzur'unda ya da Orhan Pamuk'un Kara Kitap'ında olduğu gibi Üç İstanbul'da da İstanbul sadece bir fon değil, yaşayan, değişen, dönüşen, acılar çeken bir organizma gibi resmedilir. Romanda İstanbul'un üç dönemi aynı zamanda Adnan'ın da yaşamının dönüm noktalarıyla ilintilendirilerek onun başlangıç, yükseliş ve çöküş dönemleriyle birlikte anlatılır.

Adnan, hasta annesiyle mütevazı bir hayat süren, çeşitli gazetelere yazılar yazan, özel dersler veren ve kafasında çok önemli bir roman projesi bulunan hırslı bir gençtir. Müteakip bölümlerde yolu İttihatçılarla kesişerek İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden biri haline gelir. Parti bağlantıları ve birtakım zengin çevrelerle kurduğu ilişkiler sonucunda tanınan ve çok kazanan bir avukat olur. Adnan kazanmakta ve zenginleşmekte, İstanbul ise kaybetmekte ve fakirleşmektedir. İttihatçıların ve imparatorluğun kaybetmesiyle birlikte eski şaşaalı günlerinden gitgide uzaklaşır. Yalnız ve bedbaht bir avukat olarak imparatorluğun küllerinden doğan bir Anka'ya benzetebileceğimiz Ankara'ya çağrılmayı hayal ederek kalan günlerini geçirir ve bu hayaline kavuşmadan mutsuz bir halde, ellili yaşlarında ölür.

Mithat Cemal Kuntay, bu eserinde toplumun ahlaki anlamda düşüşünü, jurnalcilerin, düzenbazların yükselişini ve makam mevki sahibi oluşlarını anlatır. Bu anlamda roman müthiş bir sosyolojik eleştiridir ve dönemin sosyal yapısını anlamak için başvurulabilecek bir romandan fazlası, belki de bir tarihî belgedir.

Sanıyorum her üç yazıdan birinde muhakkak Tanpınar'dan söz etmekteyim. Bu benim kısıtlı edebiyat coğrafyamdan kaynaklanabileceği gibi, Tanpınar gibi bir kanonun bugün ayan beyan orta yerde duruşundan da neşet etmiş olabilir. Üslubunu Tanpınar'a benzettiğim Mithat Cemal Kuntay da tıpkı Tanpınar gibi sükût suikastına uğramıştır. Şöyle ki bugün ortalama bir okurun en azından varlığından haberdar olduğu "Üç İstanbul" romanı yayımlanmasından ancak 38 yıl sonra, 1976'da ikinci baskısını yapmış, okurlar ve eleştirmenler için yeni bir merak unsuru haline gelmiştir.

Mithat Cemal Kuntay'ın aynı zamanda televizyon dizisine de çevrilen "Üç İstanbul" romanı, nazarımda her edebiyat ve tarih meraklısının okuması gereken eserler arasındadır.

Mithat Cemal Kuntay, 30 Mart 1956 tarihinde çok sevdiği İstanbul'da vefat etti. Eserleriyle Türk edebiyatına büyük katkılarda bulunan Kuntay, özellikle "Üç İstanbul" romanıyla kalıcı bir yer edinmiştir.

Ali Lidar, "Mütareke İstanbul'unun Hüzünlü Tanığı: Mithat Cemal Kuntay"

<https://www.fikirtepedi.com/edebiyat/mutareke-istanbulunun-huzunlu-tanigi-mithat-cemal-kuntay/> (Yayın Tarihi: 25 Ağustos 2024).